

Det er beklageligt at lokalforskningens udnyttelse af det rige stof nok besværliggøres af den tyske tekst. Litteraturhenvisningerne er ikke altid komplette. Jeg savner en angivelse af hvornår materialeindsamlingen stoppede – til forklaring af hvorfor nogle fund fra de senere år ikke er med. Jeg savner også bestemte bjergartsøkker og flintdolke, som er dateret til ældre broncealder. Udeladelsen gør at bogen ikke giver et komplet billede af periodens fund, titlen burde have været *Die Metallfunde* etc.

De to bind illustrerer klart, hvilken sørgelig tilstand det velrenommerede kildemateriale fra vor berømte broncealder befinder sig i. Der er ikke udgravet en eneste højgruppe, kun spredte høje, som var truet eller hvor der tilfældigt fremkom fund i forbindelse med sløjfning. I betragtning af hvor væsentligt det er at have hele komplekser af grave i de enkelte høje, og hele højgrupper, undersøgt, for at kunne bedømme gravenes udvikling og kontinuitet gennem broncealderen, lokalsamfundenes størrelse og karakter, social strukturering, er det deprimerende at se, hvor ringe det står til. Måske bliver værkets største fortjeneste den at vi for første gang får en samlet fremlæggelse over en periodes kildemateriale. Derved kan kildebestanden bedre overskues end ved de sædvanlige impressionistiske forskningsoversigter. Med de konstaterede mangler in mente kan der afstikkes en forskningspolitik for fremtiden. Opgaven kan ikke udskydes til en fjern fremtid, men er yderst presserende. Det er vores generation, der endnu har chancen for at råde bod på nogle af de undladelsessynder, som denne publikation viser.

Henrik Thrane

E. Aner & K. Kersten: Die Funde der älteren Bronzezeit des nordischen Kreises in Dänemark, Schleswig-Holstein und Niedersachsen, III, Bornholms, Maribo, Odense und Svendborg Amter, København, Neumünster 1977. 237 s., 174 tavler. D.kr. 641,40.

Med seriens tredje bind foreligger de danske øer (÷ de til Jylland hørende) nu fuldstændigt tilgængelige for videre studier – med de begrænsninger som er anført bind 74. Det er beundringsværdigt, at man kunne holde takten også efter den ene forfatters død.

Det mest spændende afsnit behandler Bornholm, fundene er anderledes her, man kan sammenligne med Skåne i Oldebergs svenske kildeudgivelse fra 1974 – der dog ikke når Aner/Kerstens standard. Det spændende er den række undersøgelser fra 1956–72, som Ole Klindt-Jensen har ledet. De gav helt nye iagttagelser, navnlig under højene, bl. a. den første fladmarksgravplads med omgivende »rituel« pløjning. Tilsvarende velkvalificerede og omfattende udgravninger savnes fra de andre øer. Der er således kun én undersøgelse efter 1. verdenskrig fra Lolland-Falster mod 6 fra Bornholm og 13 fra Fyn-Langeland. Man kan nu direkte i bogen sammenligne de forskellige undersøgelser brugbarhed på forskellige niveauer, og vil finde at de nyere udgravninger rummer langt flere oplysninger og er langt mere anvendelige end de ældre, hvor i værste fald selv fund-sammenhængen er tvivlsom. Hvor galt det står til med kilderne til ældre broncealders historie viser det uhyggeligt høje antal fund, hvis nøjere findested nu ikke længere kan angives: af 138 bornholmske fundsteder er 37 % uden nærmere stedsangivelse end ejerlaug eller grovere. Anvendeligheden til f. eks. bebyggelseshistoriske studier er hermed betydeligt indskrænket. De tilsvarende tal for Lolland-Falster er 136 og 62 %, for Fyn-Langeland 463 og 59 %. Ialt 8,4 % af fundene kan ikke stedfæstes nærmere end til landsdel.

Bornholm og Fyn var i en tidlig periode præget af begavede amatører (Vedel og Sehested), hvilket har sat sit præg på antallet af velkvalificerede fund. Fyns dårlige statistik skyldes Frederik VII's store, men rodede samling.

Dette blot som eksempel på hvorledes serien er fuld af oplysninger til mange slags videre studier. Det havde været rart, om der til hver landsdel havde været knyttet en tilsvarende indledning som den ganske korte bornholmske om mindesmærkerne og forskningshistorien. Som skitseret, er forskningshistorien bestemmende for hvilket niveau vi i dag kan arbejde videre med fundene.

Henrik Thrane

P. J. Riis: Sukas I. The North-East Sanctuary and the First Settling of Greeks in Syria and Palestine. Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab. Historisk-Filosofiske Skrifter 5, 1. Kommissionær: Munksgaard, København 1970. 179 s. + 6 kort.

Gunhild Ploug: Sukas II. The Aegaeon, Corinthian and Eastern Greek Pottery and Terracottas. Samme selskab, samme serie 6, 2. København 1973. 124 s. + plancher.

I årene 1958-61 samt 1963 foretog en dansk ekspedition under ledelse af professor Riis en udgravning af en byhøj, Tall Sukas, på Syriens kyst ca. 6 km syd for det moderne Gabla. Dette projekt blev finansieret af Carlsbergfondet.

Allerede i 1970 forelå professor Riis' grundige behandling af udgravningerne *Sukas I*, hvortil føjer sig publikationen af den ældste græske keramik i *Sukas II*. Også *Sukas III*, *The Neolithic Period* er udkommet i 1974, men i det følgende skal anmelderen begrænse sig til at diskutere de forskningsresultater, der vedrører historisk tid, først og fremmest problemerne om den eventuelle græske bosættelse i Syrien. Dette er så meget mere naturligt, som professor Riis bruger knapt en trediedel af bd. 1 til at diskutere dette problem.

Højen udviser spor af bebyggelse fra talrige perioder, hvilket naturligvis ikke letter udgraverens ønske om at skabe en sikker stratigrafi. Der arbejdes med ialt 13 perioder fra neolitisk tid (N) til senmiddelalderlig og moderne tid (A). En del af disse perioder kan atter underdeles i forskellige lag. Den græske bosættelse begynder således i H¹: Phoenician Iron Age II = Greek Settlement Period, og fortsætter i G²-G¹: Period of Greek Domination Phase I-III, der synkroniseres ved hjælp af historiske data til ca. 850-498 f. Kr. som »Probable Dates« (side 127).

Det væsentligste kildemateriale til den græske bosættelse er de betydelige græske keramikfund. Den bemalede græske keramik er så karakteristisk og velstuderet, at det er muligt at datere den ret nøje, og i *Gunhild Plougs* bd. II er den ældste keramik studeret meget grundigt og overbevisende. Græske vaser er kommet til Sukas allerede i bronzealderens sidste fase, men først i jernalderen tør man tolke fundene som udtryk for egentlig bosættelse. *Gunhild Ploug* har selv kun deltaget i et par kampagner, men har kunnet drage nytte af de udførlige udgravningsnotater ved den endelige publikation. Det må dog undre, at det ikke er blevet anset for bydende nødvendigt at lade den, der publicerer dette vigtige materiale, foretage sine endelige bestemmelser på grundlag af de originale fund, selv om det i så tilfælde var nødvendigt at henlægge en del af arbejdet til Syrien. Den endelige bearbejdelse af keramikfundene rokker dog næppe ved konklusionerne i bd. I.

Afgørende for dateringen af en græsk bebyggelse er naturligvis afdækning af spor heraf. Fund af keramik er næppe tilstrækkelig. Professor Riis henleder opmærksomheden på en rektangulær bygning i G³, der ødelægges og genopføres i G² i en noget udvidet skikkelse. Af bygningen er kun fundamentene tilbage. Uden for bygningen er der spor af et alter med knogler af forskellige dyr, og bygningen fortolkes som et tempel, et græsk tempel. Cella er ikke ganske rektangulær, men snarere trapezoidal, hvilken form reproduceres ved bygningens genopførelse. Søjler findes ikke in situ, men til rekonstruktion af bygningen indhentes tre søjletromler, som tænkes genanvendt i senere middelalderlige bygningsværker, hvor de er fundet.